



Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 7 - Number: 24 p. 181-190, Summer 2023

Çağdaş Arap Şiirinde Mitoloji Temaları* Mythological Themes in Modern Arab Poetry

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1280021>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
09.04.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
24.05.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2023

Asya Studies

Doç. Dr. İbrahim Usta
Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakóltesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı
Bölümü
iusta@bingol.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8631-6679

Öz

Bu çalışmanın ana hedefi “İnsanlar neden mitolojik figürlere ihtiyaç duyarlar?” ve “Mitolojik figürler kullandıklarında değişen nedir?” sorularına cevap aramaktır. Zira bu gibi sorular atalarımızı daha iyi anlamamıza yol açarken bizim düşünce ufkumuzu da genişletmektedir. Bir açıdan mitoloji; yazı, kâğıt ve kalemin keşfedilmediği, eğitim ve eğitim kurumlarının henüz oluşmadığı arkaik dönemlerde yaşayan insanlar için bir tür okul görevi görmüştür. Ayrıca mitoloji; insanların yaşadığı coğrafyaya ait önemli gördükleri kişileri, nesnelere ve mekânları kutsallaştırıp, sırrını çözemedikleri olayları -metafizik âlem- gerek nesir ve gerekse şiirde çeşitli olağanüstü şekillerde yorumlamasına yardımcı olan bir olgudur. Arap mitolojisine gelecek olursak kökeni İslamiyet Öncesi Dönem’le başlamış olan Arap şiirinde mitolojik öge kullanımı, modern Arap edebiyatı olarak isimlendirilen evrede farklı ivmeler kazanmıştır. Arap dünyasının Batı ile olan ilişkiler neticesinde 20. yy.ın ilk çeyreğinde Arap şiiri şekil ve konu açısından klâsik dönemden çok farklı sayılabilecek bir çizgiye doğru yönelmiştir. Batı’da öğrenim görmüş, edebiyatlarını okumuş ve bunların etkisinde kalmış Arap entelektüelleri ve edebiyatçıları Arapça konuşulan dünyanın pek çok yerinde sayıları her geçen gün artmış ve böylece Arap modernleşme sürecine katkı sağlamışlardır. Aynı zamanda Arap edip ve aydınlar tarafından gerek yurt içinde gerekse yurt dışında kurulan *İhyâ*, *Dîvân*, *er-Râbitatu'l-Kalemiyye*, *el-'Usbetu'l-Endelusiyye*, *Mecelletü'ş-Şi'r*, *Temmuz* ve *Apollo* gibi edebi ekol veya okullar sayesinde, Arap toplumu Batı ile entegre olmada çok hızlı bir yol almıştır. Bu aşamada şiirde çok önceden beri kullanılmakta olan mitolojik unsurlar modernleşme süreci sonrası sadece yerel mitolojik öğeler olmaktan çıkmış; Batı, Mısır, Mezopotamya ve Uzak Doğu gibi bölgesel mitolojiler de kullanılmaya başlanmıştır. Şiirlerinde çokça mitolojik öge kullananların başında Bedr Şâkir es-Seyyâb, Nâzik el-Melâike, Mahmud Dervîş, Halil Hâvî, Adonis, Abdulvehhâb el-Beyâtî, ve Emel Dunkul gibi şair ve entelektüeller gelmektedir. Bu şairler, şiirlerinde bazen Doğu bazen de Batı mitolojilerini kullanarak sosyopolitik konulara dikkat çekmek, eleştirilerine derin bir boyut kazandırmak ve kitleleri harekete geçirmek gibi bir amaç edinmişlerdir. Bu çalışmada Arap şiirinde kullanılan mitolojiye dair ana temalardan bahsedilmiş, konuyla ilgili şiir örnekleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Edebiyat, Çağdaş Arap Şiiri, Mitoloji, Mitolojik Öğeler

Abstract

The main aim of the present study is to answer the following questions: "Why people need mythological figures" and "What changes when mythological figures are used?" Because these questions lead to a better understanding of our ancestors, and also expand philosophical horizons. From one perspective, mythology served as a type of school for people who lived in the past before the discovery of paper and pen and when there were no actual schools or education. Also, mythology is a phenomenon that helped people to sanctify important personalities, objects, and spaces in their geography, and interpret unresolved events in the metaphysical realm using prose and verse. In Arab mythology, the employment of mythological elements in Arab poetry, which originated in pre-Islamic period, accelerated in the period called modern Arab literature. The development of the relations with the west during the first quarter of the 20th century differentiated the Arab poetry in both form and content when compared to the classical period. The number of poets and authors, who were educated in the West, read and influenced by Western literature, increased in the Arabic-speaking world, and the literary schools such as *İhyâ*, *Dîvân*, *er-Râbitatu'l-kalemiyye*, *el-'Usbetu'l-Endelusiyye*, *Mecelletü'ş-Şi'r*, *Temmuz* and *Apollo* that were founded by Arab authors and intellectuals facilitated the integration of Arab society with the West. In this process, the mythology, which has been utilized in poetry, started to include non-local mythological elements such as Western, Egyptian, Mesopotamian and Far Eastern mythological elements. Poets and intellectuals such as Bedr Şâkir es-Seyyâb, Nâzik el-Melâike, Mahmud Dervîş, Halil Hâvî, Adonis, Abdulvehhâb el-Beyâtî, and Emel Dunkul employed various mythological elements. These poets employed eastern and western elements in their poems to emphasize socio-political issues, amplify criticism, and mobilize the masses. In the present study, the main mythological themes employed in Arab poetry are discussed and related poetry examples are provided.

Keywords: Poetry, Literature, Modern Arab Poetry, Mythology, Mythological Elements

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Usta, İ. (2023). Çağdaş Arap Şiirinde Mitoloji Temaları. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(24), 181-190.

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

GİRİŞ

Mitoloji “Yazı, bilim ve teknolojinin olmadığı çağlarda, primitif insan topluluklarının hâlihazırda sırrını çözemedikleri yaratılış, olağanüstü tabiat olayları veya varoluş sebeplerini kavrayamadıkları çeşitli metafizik olay ve varlıkların anlaşılması gibi olağanüstü olarak nitelendirilen ve kimi insanların etrafında bulunan canlı ya da cansız kutsal sayılan varlıklara benzetilerek onlara kişilik atfedilmesi gibi kavramları kapsayan ve bunlarla ilgili insanlarca üretilmiş hayali anlatılar ve yorumlardır (Usta, 2019: 15; Tökel, 2000: 5).”

Mitolojinin Arap dilindeki karşılığı “ustûre/esâtîr” olup anlamı, geçmiş dönemlere ait her türlü haber demektir. Bu kelimenin Arapça orijinli bir kelime olmadığı, Yunanca, Ârâmice veya Süryânice “destan, hikâye, araştırma, haberdar olma, yorum ve tarih” anlamlarındaki “historia” kelimesinden Arapçaya girdiği iddia edilmektedir. Farsçada ise hem *ustûra* hem de *efsane* şeklinde kullanılmakta olan bu kelime, daha çok “boş söz, batıl ve faydasız anlatılar” anlamına gelmektedir.

Tüm arkaik kültürlerde olduğu gibi İslâm öncesi Arap toplumunda da bilginin, kulaktan kulağa nakiller vasıtasıyla nesilden nesle aktarıldığını biliyoruz. Başta şiir olmak üzere, Eyyâmü'l-‘Arab, Ensâb gibi bilgi kaynaklarının Arap kabilelerinin sürdürdükleri göçebe hayat içerisindeki ekonomik, siyasi, dinî ve sosyal şartların tetiklediği ilhamlarla üretildiği bilinmektedir. Aynı şekilde Cahiliye dönemi Arap toplumundaki ruhban sınıfını oluşturan kâhinler, dinî haberleri olduğu kadar geçmişe dair haberleri de bizzat rivayet ederlerdi. Özellikle Cahiliye dönemi Araplarında yaygın olan kâhinlikte, putların içinde cinlerin olduğu ve o cinlerin de gizli bilgileri kâhinlere ilettiği inanışı vardı. Bu bağlamda klasik dönem Arap edebiyatında mitoloji her daim vardı. Şiirin çok yaygın olduğu bu toplumda mitolojik anlatılar da şiir içerisinde bulunmaktaydı. Klasik dönem Arap şiirinde kullanılmakta olan mitolojik imgelerin birçoğu çağdaş Arap şiirinde de kullanılmaya devam etmiştir. Klasik Arap mitolojisinin temel enstrümanlarından Lokmân b. ‘Âd, Zülkarneyn, Dahhâk, Belkıs, Cezîmetü'l-Ebraş ile Kraliçe Zebbâ gibi tarihte yaşamış şahsiyetlere; Şikk, Satîh ve Zerkâu'l-Yemâme gibi kâhin hikâyelerine; Lât, Menât, ‘UzzaHubel gibi putlarla ilgili anlatılara; cin hikâyeleri ile tabiatüstü yaratıklardan gül, sel’ût, nesnâs, tinnîn ve ‘Ankâ gibi efsanevi hayvanlar, çağdaş şiire kaynaklık eden materyallerden bazılarıdır (Usta, 2019: 43-44).

Çağdaş Arap şiirinin mitolojiye yöneliminin iki ana merhalede ortaya çıktığını müşahede etmekteyiz. Birinci merhalede, yirminci yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan *İhyâ, Dîvân, er-Râbitatu'l-Kalemiyye, el-'Usbetu'l-Endelusiyye* ve *Apollo* gibiedebi ekollere mensup şairlerden Ahmed Şevkî'nin fablları, Ali Mahmûd Tâha'nın ruh, hayalet ve Mısır'ın dört rüzgâr isimli mitolojik anlatıları, Şefik Ma'lûf'un Abkar Vadisi'yle ilgili anlatıları, İlyâs Ebû Şebeke'nin Kitâb-ı Mukaddes'ten hikâyeleri ve 'Abbâs Mahmûd el-'Akkâd'ın şeytanla ilgili mitik anlatımlarıyla aslında -her ne kadar adı konulmasa da- mitoloji kullanımının temelleri atılmıştır.

İkinci merhale ise XX. yüzyılın ikinci yarısında Filistinli yazar ve şair, Cebra İbrahim Cebra'nın 1945 yılında James Frazer'in insanlık tarihinin kökenlerini mitolojik verilerde arayan *The Golden Bough* (Altın Dal) isimli eserini Arapçaya çevirmesiyle gerçekleşir. Bu çeviri eserden çokça etkilenen es-Seyyâb'ın, şiirlerinde bariz bir şekilde mitolojik öğelere yönelmesi, ardından diğer Iraklı şairler Nâzik el-Melâike ve Abdulvehhâb el-Beyâtî ile Mısırlı 'Abdülmü'tî Hicâzî ve Salâh 'Abdussabûr; Lübnanlı Halil Hâvî, Yûsuf el-Hâl ve Suriyeli Adonis gibi diğer şairlerin de bu rüzgâra kapılıp her birinin şiirlerinde mitolojik öğeler kullanmaya başlamasıyla mitoloji, çağdaş Arap şiirinde altın çağına erişmiştir (Ceylan, 2019: 39; Davûd, 1992: 12).

Çağdaş Arap Şiirini Mitolojik Figürleri Kullanmaya İten Etmenler

Arap edebi rönesansı (Nahtatu'l-edebi'l-'Arabî) beraber yüzünü Batı'ya çeviren Arap edebiyatçı ve aydınlar, sadece Batı edebiyatını örnek almakla kalmamışlar, aynı zamanda bu edebiyata asıl ilham kaynağı olan Yunan mitoloji kültürü başta olmak üzere evrensel diğer kültürlerin üzerine de düşünmeye başlamıştır. Bunun neticesinde “mitoloji” kelimesi üzerine çokça tartışılmış, mitoloji kavramını doğrudan ilgilendiren yayınlar hazırlanmış; mitolojik öğeler başta şiir olmak üzere birçok edebî eserde kullanılmıştır. Tüm bunlarla birlikte Doğu ve Batı edebiyatından, içerisinde mitoloji barındıran eserlerden tercüme yapılmıştır.

Yaklaşık iki asırlık bir döneme tekabül eden çağdaş Arap edebiyatında özellikle 1950 ve sonrası şiirlerde mitolojik imge kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Bu durum “Arap şairi neden mitolojiye ve mitolojik öğelere ihtiyaç duymuştur?” sorusunu akla getirmektedir. Çalışmamız boyunca vermiş olduğumuz örneklerle bakılacak olursa çağdaş Arap şiirinde mitoloji kullanımının birtakım sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri aşağıda, kısaca maddeler hâlinde sıralamamız mümkündür:

- 1) Arap aydınının Batı'yı tam anlamıyla kavramak ve benimsedikleri yolu doğru anlamak için bir araştırma gayreti içine girmeleri. Başka bir ifadeyle Avrupa edebiyatının taklit edilebilirliğini ortaya koymak
- 2) Avrupa'da oluşan yeni fikir akımları ve felsefeye adapte olmaya çalışılması
- 3) Arap toplumunda da bilinen klasik ve romantik şiirin yanı sıra günbegün ortaya çıkan edebî ekol ve akımlarla, sembolist, realist ve sürrealist şiir türleriyle tanışma fırsatı bulması.
- 4) Mitolojik öğelerin, şairlerin şiirlerine anlam derinliği katması.

- 5) Şiirlerde kapalılık ve anlaşılmazlık duygusu.
- 6) Şairlerin içe dönük karakterleri ile sürreal (gerçeküstücü) bir eğilim içinde olması.
- 7) Kelimeler arasında gizli münasebetler kurma tekniği (duygusal boşalma/haz alma).
- 8) Şairin, yaşamış olduğu bölge veya ülkede istibdat ve baskıyı mitolojik kahramanlar aracılığıyla sembolik bir üslup kullanarak, bir tür çıkış kapısı olarak kullanması. Bu şekilde içindeki öfke ve ağırlığı atması.

Nostalji arzusu: Kapitalist ülkeler tarafından sömürülen toplumlarda şiir ve şair donuk kaldığından, bu prangayı mazisini anımsayarak ve atalarının zihinlerinde yer etmiş olan mitolojik öğeleri tekrar gün yüzüne çıkararak, okuyucunun ilgisini çekmeyi, ufuk derinliklerini daha da artırmayı hedefleme çabası (Usta, 2021: 222).

Çağdaş Arap Mitolojisinin Esin Kaynakları

Çağdaş Arap mitolojisinin esin kaynaklarını iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi Arapların kendi öz kaynaklarıdır. Şöyle ki Eski bir medeniyet, zengin bir dil ve kültüre sahip Arapların da başka uluslar gibi kendisine ait olan ve kendisine mal ettiği ulusal mitolojik unsurları vardır. “mal etmek” tabirini kullanmamızın sebebi ise Anka, Zebbâ, Baal ve İştâr gibi mitolojik figürlerin diğer uluslarda da başka isimlerle bulunması, bu figürlerin Arap orijinli mi, yoksa alıntı mı olduğu tartışmasını ortaya çıkarmaktadır. Mesela mitolojik bir kuş cinsi olan Anka, Arapçada uzun boyunlu dev anlamına gelmektedir. Bu kuş, Mısır ve Yunanlarda “Phönix”, Mezopotamya uluslarında “Rok”, Farslarda “Simurg”, Türklerde ise “Tuğrul” şeklinde isimlendirilmektedir (Usta, 2021: 19). Başka bir mitolojik figür olarak kabul edilen “kraliçe Zebbâ” ise Roma döneminde Suriye civarında yaşadığı sanılan Zenubia’nın ta kendisidir. Hatta bazı kaynaklarda bu kişi Zeynep isimli bir Arap prensesidir (Usta, 2021: 116). Yine Arapların fırtına tanrısı olarak inandığı meşhur putlarından birisi olan Baal ise, Sümerlerde “Tammuz/Dumûzi”, Akadlarda “Bet”, Babillerde “Marduk” şeklinde isimlendirilmektedir (Usta, 2021: 143-144). Son olarak İştâr’a gelince; ‘Aştâr veya İştâr, eski semitik Arap tanrılarında “İl” veya “El”e karşılık gelmekte olup yağmur yağdıran gök gürültüsü tanrısı olarak inanılmakta ve kendisine tapılmaktadır. Yine semitik Arap mitolojisinde Zühre/Sabah Yıldızı olarak da bilinmektedir. Sevgi ve güzelliğin ilahı olarak bilinen bu figür Araplarda “İştâr/Zühre yıldızı”; Hintlilerde “Maya veya Behafânî”; Farslarda “Nâhid veya Mitra”; Fenikelilerde “Astarte”; Asurlularda “Anaitis”; Yunan ve Roma’da ise “Venüs” olarak adlandırılmıştır. Bazı Süryânî ve Arap kaynaklarında geçen bilgiye göre Şam ve Irak’a komşu olan Cezîreliler, Zühre çıktığı zaman ona ibadet etmiş ve onu “el-’Uzza” olarak isimlendirmişlerdir (Usta, 2021: 154-155).

Şehrezâd, Şehriyâr, Abkar, Behlül, Belkıs, Hallâc, Hâme, Vaddâh, Zerkâu’l-Yemâme, Eşbâh, Gül ve Lokmân gibi Araplar aidiyeti hususunda şüphe olmayan figürler bulunmaktadır.

İkinci kısımda ise başka milletlerden alınarak Arap toplumuna göre şekillendirilip yorumlanmış ödünç figürlerdir. Bunlara alt başlıklar hâlinde kısaca değinmek faydalı olur kanısındayız.

Öncelikle kendilerine çok yakın olan ve Semitik unsurlar şeklinde isimlendirilen figürlerin başında Lazarus, Samson, Yahuda ve Mecdeleli Meryem gibi gerçeklik ve mitoloji arasında kalmış şahsiyetler gelmektedir.

Aynı bölgede fakat farklı bir medeniyete ev sahipliği yapmış olan Sümer, Babil, Asur ve Akad gibi topluluklarının ortak adı olan Mezopotamya Unsurları gelmektedir. Buralara ait figürlerin başında Gılgamış, İştâr (İnanna), Attis, Tammuz (Marduk), Enki (Enkidu), Enlil, Sîn ve Sodom gibi figürler gelmektedir. Yine Orta Doğu’ya yakın olması sebebiyle Mısır medeniyeti Arap mitolojisi için zengin kaynaklar sunmaktadır. Bunların başında Anat, Anubis, Atum, Hathor, İsis, Osiris ve Ra gibi tanrı figürleri gelmektedir.

Bu çalışma esnasında ilginç bir durumla karşı karşıya kaldık. O da çağdaş Arap şairlerinin Buda ve Nirvana, Kamasutra, Kungai ve Şiva gibi Uzakdoğu figürleriyle de ilgilenmiş olmalarıdır.

Son olarak çağdaş Arap şiirinde yadsınamaz bir yeri olan Batı figürleri karşımıza çıkmaktadır. Burada Batı terimiyle kastedilen çoğunlukla Yunan Mitolojik unsurlarıdır. Adonis, Afrodit, Prometheus, Sisifos, Antigone, Eros, İkarus, Medusa, Narkissos ve Orpheus gibi onlarca mitolojik figür çağdaş Arap şairinin başlıca esin kaynağı olmuştur.

Bu çalışmada çağdaş Arap şiirinde Doğu-Batı ekseninde en fazla kullanılan mitolojik figürlerden birkaçını zikredip bu zikredilen figürlerle ilgili bazı şiir örnekleri vermeye çalışacağız. Şiir örnekleri aşağıda zikredilen mitolojik karakterlerle sınırlandırılmıştır.

Semitik bağlamda çağdaş Arap şairinin en fazla kullandığı figürlerden birisi Anka, Sindebad, Şehrezad, Lazarus, Yahuda ve Zerkâu’l-Yemâme’dir. Mezopotamya unsurlarının başında Tammuz ve İştâr gelmekteyken Batı mitolojisinin en fazla kullanılan figürlerinin başında ise Prometheus ve Sisifos gelmektedir. Bununla birlikte Olimpos Dağı, Adonis, Afrodit ve Medusa şairlere ilham veren diğer figürlerdir.

Mitolojiye Yön Veren Temel Kuramlar

Mitolojinin güçlü bir ilişki kurduğu kavramların başında sembolizm gelmektedir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Fransa'da Charles Baudelarie ile parnasizm edebiyatına tepki olarak doğmuş bir ekol olan sembolizm düşüncesine göre dünya üzerinde gördüklerimiz salt bir yanılsama ve hayalden ibarettir. Bu akıma göre parnasizm ve realizm akımları, insanları karamsar ve mutsuz bir hâle getirmiştir. Bu yüzden sembolist edebiyatçılar şiirin insanı prangalayan sınırlarını kaldırarak ruhu muhatap edinen bir müziği andıran şiirler yazmayı savunmuşlardır. Bu sayede duyguların en derinine erişebilmeyi amaçlamışlardır. Eserlerinde mecaz ve sembollerle örülü örtük bir anlatım ve değişken anlamlı ifadeler işlemişler ve bunu şiir zenginliği olarak görmüşlerdir (Çetışli, 2010: 115; Kefeli, 2012: 128-129).

Sembolizmin Arap edebiyatındaki yansımalarına bakacak olursak her ne kadar Avrupa'da kullanımda olan felsefi anlamda bir sembolizm olmasa da sembolik kullanımın aslında klasik Arap edebiyatında kullanılmış olan mecaz ve kinaye sanatının biraz daha gelişmiş hâli olarak her daim şiirlerde yer aldığını görürüz. Bilindiği üzere mecaz anlam; bir kelimenin gerçek ve yan anlamlarının tamamen dışına çıkılarak başka bir anlamda kullanılması şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda Arap edip ve şairler, Batı'nın kullanımında olan sembolizmi aslında bilmekte olduklarından, bu yeni akıma adapte olmakta fazla zorlanmamışlardır. *Kinaye* ise lügatte, "sarahatten kaçmak, tasrihi bırakmak, gizlemek anlamlarına gelmekte olup gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmak" şeklinde ifade edilmektedir. Yine kinayenin kısımlarından olan *telvih*, *îma* ve *remz* gibi kavramların bugünkü sembolizme yakın kullanımları bulunmaktadır. Buna göre Cahiliye şiirindeki kartal, köpek, eşek, aslan ve deve gibi figürler aslında birer semboldür. Buna göre kartal uzun ömrü sembolize ederken köpek emanet ve vefayı, eşek sabır ve korkuyu sembolize etmektedir. Aynı şekilde aslan, kuvvet ve cesaretin sembolü iken, deve ise Arap çöl hayatını sembolize eden bir aynadır (Usta, 2019: 46; Neşâvî, 1984: 458).

Sembolizmin çağdaş Arap edebiyatına yansımaları ise Temmûzî akımla zirveye ulaşmıştır. Çağdaş Arap edebiyatındaki önemli sembolist temsilciler arasında Bişr Fâris, Yûsuf el-Hâl, Salâh Libâkî, Edîb Mazhar, Yûsuf Ğassûb, Sa'îd 'Akl, Halîl Hâvî, Alî el-Cündî ve Memdûh 'Advân gibi edebiyatçıları saymak mümkünken sembolizm hareketi hiç şüphesiz Temmuz Hareketi ile zirveye çıkmıştır. Günümüz Arap dünyasında sosyal ve siyasi sisteme karşı başkaldırının bir ürünü olarak çağdaş Arap şiirinde ortaya çıkmış olan Temmuz Hareketi, Sümer mitolojisinde geçen, baharı ve yeniden dirilişi simgeleyen İnanna efsanesinden esinlenmiştir. Bu hareketi tetikleyen en önemli faktör, 1950'lerde Arap-İsrail savaşları sonra kaybedilen topraklar nedeniyle entelektüel çevrelerde ortaya çıkan tepkilerin edebi bir yansımasıdır. Arap toplumunu dünyadaki gelişmelerden habersiz, tarihin girdaplarında uykuya dalmış olarak gören çağdaş Arap şairleri, toplumlarını bu uykudan uyandırma vazifesini üstlenmişlerdir. Bu durumu doğanın tekrar canlanıp hayat bulmasına benzeten Arap aydını, bir gün, bir şekilde ama mutlaka tekrardan eski şerefli günlerine dönmelerinin hayaliyle mitlerden oldukça fazla bir şekilde esinlenmişlerdir (Ceylan, 2019: 29-30). Sosyopolitik konulara dikkat çekmek, eleştirilerine derin bir boyut kazandırmak ve kitleleri harekete geçirmek isteyen şairlerin daha çok sembolik ifade tarzlarını yansıtan edebi bir hareket olan bu akım, Cebâr İbrahim Cebâr, Yûsuf el-Hâl, Bedr Şâkir es-Seyyâb, Halîl Hâvî gibi öncülerin yanı sıra Adonis, 'Abdulvehhâb el-Beyâtî, Nâzik el-Melâike, Emel Dunkul ve Nizâr Kabbânî gibi önemli şahsiyetler tarafından da temsil edilmiştir (Tur, 2008: 351).

Arap toplumundaki her daim gergin olan siyasi ortam, şairlere şiirlerindeki kapalılık olgusundan kaynaklı anlam derinliğine ulaşma fikrini oluşturmuş ve bu sebeple birçok şairin bu edebi akıma katılmasına sebebiyet vermiştir. Sembolizmin en önemli unsuru figür olup bunları farklı isimlerle sınıflandırmak mümkündür. Örneğin dinsel figürlere dayanan sembolizm, isminden de anlaşılacağı üzere dine ait bir olgunun sembolleştirilmesidir. Hz. İbrahim'in cömertliği, Hz. Eyüp'ün sabrı, Hz. Meryem'in iffeti, Hz. İsa'nın diriliş ve adanmışlığı, Hz. Ömer'in adaleti, Habil'in mazlumluğu, Kabil'in zulmü bu imgelemelere örnek olarak verilebilir. Tabiatı ve doğada bulunan imgelere bakacak olduğumuzda ise güvercin ve zeytin dalının barışı, kanın savaşı, yağmurun bereketi, suyun ferahlığı, rüzgârın özgürlük ve isyanı, ağacın hayatı, terazinin adaleti sembolize ettiğini görürüz. Tarih ve mitolojiye ait imgeler ise yaşamış veya hayali olan şahsiyetler üzerinden hayatın sembolize edilmesidir. Cengiz Han veya Moğollar yıkım ve gözyaşını sembolize ederken, Yahuda ihaneti, Selahaddin Eyyubi fetih ve huzuru, Sindebâd yolculuğu, Kerberos zulmü, Sisifos bilgi uğruna metaneti, İştar ve Temmuz ise baharı sembolize eder. Sembolizmde renklere dahi bir anlam yüklenir. Beyaz rengin saflık ve güzelliği, siyah rengin karanlığı ve kasveti, kırmızı rengin kan ve gözyaşının yanı sıra aşkı sembolize etmesi bunun örneklerindedir (Usta, 2021: 6).

Çağdaş dönem Arap edebiyatçılarının sembol kullanmalarını üç temel sebebe dayandırmamız mümkündür (el-Ġâmîdî, 2003, I/770-771; el-Baytâr, 2010: 85):

1-Diriliş ve yenilenme üslubu: Adonis, Temmuz, Mesih, Lazarus, Osiris, Phönix gibi öğeler şairlerin sınırlandırma ve çeşitlendirmeye gitmeksizin temel bir çerçeve etrafında kullandıkları figürlerdir. Bu çerçevenin temelinde yeniden doğum veya diriliş bulunmaktadır. Bunu en çok Halîl Hâvî'nin şiirlerinde müşahede etmekteyiz.

2-Modern insanın karşı karşıya kaldığı acı ve çilelere dikkat çekmek: Bu durumda Mesih, Prometheus, Sisifos ve Hz. Eyüp gibi karakterlerin çileleri, modern dünya insanının çileleriyle özdeşleşir. Bu konuyu en derin işleyen es-Seyyâb'tır. Bu semboller yeniden dirilme ve tekrar görünme umudunu simgelemektedir.

3- Ruhsal kaygı ve karamsarlık duygusunu sembolik nüfuza dönüştürmek için fırsat olarak görülmesi: İkarus, Orpheus, Sindebâd ile Abdulvehhâb el-Beyâtî'nin şiirlerinde bir imaj olarak kullandığı Aişe ve Hızır sembolleri.

Mitolojinin güçlü bir ilişki kurduğu kavramlardan bir diğeri ise metinlerarasılıktır. Edebi bir metinlerarasılık tabiri, postmodernizmin önemli kavramlarından birisidir. 1960'lı yılların sonunda Julia Kristeva, Mikhail Bakhtin ve Roland Barthes gibi yapısalcı araştırmacıların ortaya attığı bir kuramdır. Buna göre; iki ya da daha çok metin arasında bir geçiş, alıntılama, anımsama, alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleyiş biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda herhangi bir edebi metin, metinlerarasılık perspektifinden bakıldığı zaman, karşımıza bir tür alıntılar mozaigi olarak çıkmaktadır. Bir başka bakış açısıyla metinlerarasılık; eski bir metnin kendisinden daha yeni bir metin içerisinde etkin olarak var olması demektir. Bu kurama göre insanoğlu kendinden sonraki nesiller için nasıl ki bir miras bırakma arzusu varsa, edebi metinler de kendilerinden önce yazılmış ve kendisinden sonra da kaleme alınacak olan edebi yapıtlarla ortak bir takım izler taşır. Bunu kültürel bir miras olarak telakki etmenin adıdır metinlerarasılık (Aytaç, 2013: 235; ez-Zu'bi, 2000: 11-13).

Klasik Arap edebiyatında "iktibâs, telmîh, ihâ", ihâle, ilmâ', tazmîn, işâra, serika, mu'ârada, mukâbele ve munâkada" gibi isimlerle de adlandırılan "et-tenâs" kelimesi klasik Arapça sözlüklerde "iletişim, bağlantı, izdiham, ortaya çıkmak, sallanmak ve araştırmak" gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, 1999, XIV/162; el-Feyruzâbâdî, 2003: 632-633). Metinlerarasılık konusu bu isimle olmasa da Arap edebiyatında hâlihazırda çalışılmış bir konudur. Bunların başında İbn Reşîk el-Kayrevânî ve meşhur çalışması *el-'Umde fi mehâsini 'ş-şi 'r* isimli eser gelmektedir. Ayrıca İbnu'l-Esîr'in *el-Meselu's-sâir fi edebi'l-kâtibi ve 'ş-şâ'ir* ile Abdulazîz el-Cürçânî'nin *el-Visâta beyne'l-Mutenebbî ve husûmihi* gibi eserler de bu meyanda kaynak olarak telakki edilebilmektedirler.

Spesifik bir terim olarak çağdaş Arap edebiyatında *et-tenâs*, "bir metnin bir başka metin içinde etkin olarak var olması; birçok metnin alıntı, bazen de intihal yoluyla aynı anda aynı yerde kurduğu bir birliktelik ilişkisi" olarak tanımlanmıştır (ez-Zu'bi, 2000: 11; Aydoğdu, 2017: 37-38).

Çağdaş Arap edebiyatında metinlerarasılık olgusu din, folklor, tarih ve mitler üzerinden çok zengin bir şekilde ele alınmıştır. Dini anlamda Nûh, Eyyûb, Mûsâ, Yûsâ b. Nûn ve Samson gibi şahsiyetleri; Tevrat, Lazarus, Yahuda, Pavlos, İsâ ve Mecdeleli Meryem gibi Hıristiyanlığa dayalı figürleri; İncil, Belkıs, Lokmân, Zülkarneyn ve Süleyman gibi Kur'an kaynaklı kişi ve temaları örnek olarak vermek mümkündür. Folklorik öğelerden Vaddâh, Zerkâu'l-Yemâme, Sindebâd ve Şehrezâd gibi efsanevi figürlerle ilgili çok zengin bir şiir arşivi bulunmaktadır. Tarihi şahsiyetlerin başında Selâhaddîn el-Eyyûbî, Ali b. Ebî Tâlib, Seyf b. Zîyezzen, Neron ve Cengiz Han gibi figürler akla gelmektedir. 'Ankâ, Gûl, Tinnîn, Baal, İştâr, Ra, Osiris, Adonis, Afrodit ve Sisifos gibi figürler ise modern Arap şairlerine ilham veren diğer mitolojik varlıklardan sadece birkaçıdır.

Çağdaş Arap Şiirinden Örnekler

Ankâ

'Ankâ, Rok veya Phönix imgesi mitolojide dirilişi simgeleyen bir varlıktır. Bunu tüm dünya edebiyatlarında müşahede edebiliriz. Çağdaş Arap edebiyatında da aynı şekilde ister 'Ankâ, isterse Phönix, isterse Rok olsun, bu kuş yeniden dirilmeyi ve gençleşmeyi sembolize etmektedir. Örneğin, Mısırlı şair Abdülmü'tî Hicâzî (Hicâzî, 2014: 218) öldükten sonra küllerinden yeniden dirilen 'Ankâ'ya çağında bulunarak içine düştükleri durumdan kurtulabilmenin tek yolunun 'Ankâ misali küllerinden dirilmek olduğunu belirtmektedir:

Ah keşke kırık kanadındaki bir tüy olsam ey 'Ankâ

Keşke kışkırtıcı ateşinden kalan bir kül olsam

Gece tekrar döndü ama kış gelmedi.

Yeryüzü susadı kana

Rüzgâr evlerin üzerinden durgun

Bir haber içermiyor

Ve bizler korkmaktayız. İhtiyatla beklerken sukûneti

يَا لَيْتَنِي يَا أَيُّهَا الطَّائِرِ رَيْشٍ فِي جَنَاحِكَ الْكَبِيرِ
يَا لَيْتَنِي بَعْضَ الرَّمَادِ مِنْ حَرِيْقِكَ الْمُبْتَدِرِ!
الطَّيْلِ عَادَ مَرَّةً أُخْرَى، وَمَا عَادَ النَّيْتَاءُ
وَالْأَرْضُ عَطَشَتْ لِلنَّمَاءِ
وَالرَّيْحُ مِنْ فَوْقِ النَّبُوتِ سَاكِنٌ،
لَا يَنْطَوِي عَلَى خَبْرٍ
وَنَحْنُ خَائِفُونَ، نَرْقُبُ السُّكُونِ فِي حَذَرٍ

Iraklı şair Sa'dî Yûsuf (Yusuf, 1995, IV/200), yakılıp yıkılmış olan ülkesi Irak'ı betimlerken 'Ankâ'ya da göndermede bulunur. Yûsuf'un şiirinde 'Ankâ artık işlevsiz bir sembole dönüşmüştür; o kadar yıkımın ardından artık ortalıkta küllerinden doğacak bir ülke de kalmamıştır:

Bu Irak Mezarlığa gidecek
 Ve çocukları nesilden nesile
 gömülmeye devam edecek vadilere
 Celladından af dileyerekten
 Irak dönmeyecektir.
 Ve Kubbere kuşu ötmeyecek
 İstersen uzun bir zaman yürü
 İstersen dünyanın tüm meleklerini çağır
 tüm şeytanlarını
 Çağır Asur ateşlerini
 çağır yok olmuş 'Ankâ'yı

سَوْفَ يَذْهَبُ هَذَا الْعِرَاقَ إِلَى آخِرِ الْمَقْبَرَةِ
 سَوْفَ يُدْفَنُ أَبْنَاءَهُ فِي الْبَطَانِحِ، جَيْلاً فَجَيْلاً
 وَيَمْنَحُ جَلَادَةَ الْمُغْفَرَةِ...
 لَنْ يَعودَ الْعِرَاقُ
 وَلَنْ تُصَدِّحَ الْقَبْرَةَ...
 فَاَمْشِ - إِنْ شِئْتِ - دَهْرًا طَوِيلًا
 وَادْعِ - إِنْ شِئْتِ - كُلَّ مَلَائِكَةِ الْكُؤُنِ
 كُلِّ شَيْطَانِيَّةٍ
 ادْعِ نِيرَانَ أَشُورَ
 عُنُقَاءَ مَغْرِبَةٍ ادْعُهَا.

Mısırlı şair Rıf'at Sellâm (Sellâm, 1993: 27) ise "Mirvâha" isimli kasidesinde 'Ankâ ismini zikretmeksizini onu "yangın, kül, doğum ve ateş" gibi sembollerle betimler:

Keşke taş olsaydım
 Üzerime mevsimlerin ayak basıp
 Yuvarlandığı
 Ben şüpheli haldeyim
 Gizemli bir hal
 Yangın ve kül arasında
 Doğum çılgılığı ve matem arasında
 Ve ben ateş korkusunda
 Gelişmekte vücudumdaki dönüşüm
 Sonra kırılmakta
 Keşke taş olsaydım

يَا لَيْتَنِي حَجَرٌ
 تَخْطُوهُ الْفُصُولُ عَلَى جِسْمِي،
 وَتَتَحَدَّرُ
 وَأَنَا أَشْتَبَاهُ،
 حَالَةً مَكُونَةٌ،
 بَيْنَ الْحَرِيقِ وَالرَّمَادِ
 وَبَيْنَ صَرَخَاتِ الْوِلَادَةِ وَالْجَدَادِ
 وَأَنَا أَشْتَبِعَالٌ مَرَجًا،
 يَنْبُو عَلَى جِسْمِي التَّحْوِيلُ
 ثُمَّ يَنْكَسِرُ
 يَا لَيْتَنِي حَجَرٌ

Sindebâd

Cezayirli şair el-Ezher Atiyye (Atiyye, 1984: 25-26), Sindebâd'a atfen, kendisinin de denizlerde gezdiğini fakat Sindebâd gibi maceralara atılmayıp ömrünü mültecileri korumak ve kurtarmakla geçirdiğini ifade eder:

Denizlere daldım ey arkadaşlarım
 Ve barışı taşıdım sandalımda
 Yükselttim yelkenleri
 Saldım güvercinleri göğe
 Çıktım yolculuğa ve teknemde
 Dolaşıyorum denizleri... geziyorum çölleri
 Gezip duruyorum hala yolculuğumda
 Bir avareyim hala kendi teknemde
 Kalbim üzgündür.

وَأَبْحَرْتُ يَا أَصْدِقَائِي
 وَفِي زورْقِي قَدْ حَمَلْتُ السَّلَامَ
 رَفَعْتُ الشَّرَاحَ
 سَرَحْتُ الْحَمَامَ
 سَافَرْتُ وَفِي مَرَكَبِي
 أَطُوفُ الْبَحَارَ... أَحِبُّ الْفَقَارَ
 وَمَا زِلْتُ فِي رِحْلَتِي سَائِرًا
 وَمَا زِلْتُ فِي زورْقِي تَائِبًا
 وَقَلْبِي حَزِينٌ.

Moritanyalı şair Muhammed Veledu't-Tâlib (Veledu't-Tayyib, 2010: 62-63), "Sindibâdu'r-rîh" isimli kasidesinin bir kısmında kendisini belirsizlik ve gizemin sembolü olan Hallâc ile Sindebâd karakterlerine benzetir:

Ben yelkeni kayb olmuş
ve günleri durmadan dalgalara sızmış
rüzgarın Sindebâdı'yım..
Binlerce geminin kürekleri üzerinde taşınan
rüzgarın Sindebâdı'yım
Yunus kendine sormaktadır
Onu sırtından atan arkadaşımı
İnsanı boğan bu şehirlerin Hallac'ıyım ben
Yitkinlik kaldırımları
cübbemi giyerek aşarım
Kim benle paylaşır ki..
üzerinde duran kahvemi ve gazetemi.

أنا سيندباد الريح صناع شراعاً
وتسربت أيامه
في الموج دون هواده
أنا سيندباد الريح..
تحمّلني على الألواح ألف قراره
والثون يسأل نفسه
عن صاحب..
ترمي به خلف الظهر.. مدائن الإخفاق
وأنا بها الحلاج.. أليس جيتي
أجتاز أوصاف الضياع..
فمن يقاسمني عليها فهوتي وجريدي

Şehrezad

Libyalı şair Ebu'l-Kâsım Ebû Diyye (Ebû Diyye, 1971: 187), Şehrazad'ın Şehriyâr'ı doğru yola
iletmişti gibi günümüz Arap kadınlarının da onu örnek almalarının gerektiğini, Arap erkeklerinin içinde
buldukları hüsrandan onları doğru yola çıkarmak için çaba sarfetmelerini vurgular:

Günümüzde gereklidir artık
bir çok kadın
senin gibi ey Şehrezâd
Umulur ki düzeltirler kulların ahlakını
Onlar gerçekten bir eşe gerek duyarlar
Senin gibi ey Şehrezâd
Umulur ki dönerler doğruya.

عصرنا اليوم بحاجة
لعديد من نساء
مثلك يا شهزاد
فعلسى يصلحن من طبع العباد
إنهم حتماً بحاجة
لحليمة وحليمة
مثلك يا شهزاد
فعلساهم أن يثوبوا للرشاد.

Yahuda

Yemenli şair Abdulazîz el-Mekâlîh (el-Mekâlîh, 1986: 262-263), “Asru Yahûza” isimli kasidesinin
bir bölümünde Yahuda'nın ana sıfatı olan ihanetin aslında her çağın hastalığı olduğunu, herkesin içinde biraz
da olsa Yahuda'dan miras kalan bir kötülük bulunduğunu ifade eder:

Yahuda oradaydı
Mesih'in başını öpüyordu
İçmekteydi ilahın şerefine
Her bir yudumda dua etmekteydi
Haykırmakta ve nidada bulunmakta
Yaşasın ilah
Yaşasın peygamber
ve onun kurban halkı
Huşuya boğulmuş bir şekilde okumaktalar
Yolda çarmıha gerilmişin hikâyesini
Gözlerinde hüznü rakediyor
Ve ağlıyor gözyaşları
Ve sesinde yükseliyor yangını
Reddettim bu zamanı... Tüm zamanları
Mağaralardaki suskunluğu reddettim
Harflerin rengini.. Bu şiirleri..
Tüm şiirlerini.. Tüm inançları..
Yahuda'nın dinini... Yahuda'nın zamanını
Yazdıklarınızı ve okuduklarınızı
Gelin çarmıha gerin beni.. Beni kurtarmak için
Ben bu asrı reddettim... Kendimi reddettim
Bu asrın insanını reddettim
Acımayın bana... Bana acımayın.

وكان "يهوداً" هناك.. يقبل رأس المسيح
ويشرب نخب الإله
وفي كل رشفة كأس يصلي
بناجي.. يصيح... يعيش الإله
يعيش الرسول، وشعب الرسول الذبيح
ويقراً مستغرفاً في خشوع
حكايات من صلبوا في الطريق
وفي عيبه يرفص الخرن
تبيكي الدموع
وفي صوته يتعالى حريق
كفرث بهذا الزمان.. بكل الزمان
كفرث بصمت الكهوف
بلون الحروف... بهذي القصيدة
بكل قصيدة بكل عقيدة..
بدين يهوداً.. بعصر يهوداً
بما تكثبون.. بما تقرؤون
تعالوا لكي تصلبوني... لكي تتقونني
فإني كفرت بعصري... بنفسي..
بإنسان عصري فلا ترخصوني..

Baal

Lübnanlı şair Halîl Hâvî (Hâvî, 2001: 88-90), bereket tanrısı olarak gördüğü Baal'a çağrıda bulunarak
ezilmiş halkların tekrar dirilmesi için Temmuz'u adeta göreve çağırır:

Yeryüzünün tüm damarları öldüğünde
 Buz çağında
 Bizdeki tüm damar öldü
 Kurudu organlarımız kurumuş et gibi
 Boşunaydı rüzgâra kafa tutmamız
 Ve üzgün geceye .. ve içimizde nefesleri kesilen bir
 ürpertiye idare ediyoruk.
 Kesin ölümün ürpertisi
 Kemiklerin iliklerinde, iliklerin gölgesinde
 Güneşin susuzluğunda, aynaların ayazında
 Ey bereket tanrısı!
 Ey kısır toprakları evlenen Baal
 Ey hasadın güneşi
 Ey kabirleri kaplayan ilah
 Ey şanlı paskalya
 Sen ey Temmuz, ey hasadın güneşi
 Kurtar bizi, yeryüzünün damarlarını kurtar
 Bize ve yerzüne bulaşan kısırlıktan kurtar
 Hüzünlü Ölülerini ısıt
 Köleleşmiş kayaları
 Buzdan çöller boyunca
 Sen ey Temmuz, ey hasadın güneşi

عِنْدَمَا مَاتَتْ غُرُوقَ الْأَرْضِ
 فِي عَصْرِ الْجَلِيدِ
 مَاتَ فِيْنَا كُلُّ عِرْقٍ
 نَبَسَتْ أَعْضَانُونا لَحْمًا قَدِيدًا
 عَيْنًا كَمَا نَصُدُّ الرِّيحَ
 وَاللَّيْلَ الْحَزِينَا .. وَنُدَارِي رَعِشَةً
 مَقْطُوعَةَ الْأَنْفَاسِ فِيْنَا،
 رَعِشَةَ الْمَوْتِ الْأَكِيدِ
 فِي خَلَايَا الْعَظْمِ فِي ظِلِّ الْخَلَايَا
 فِي لَهَاتِ الشَّمْسِ، فِي صَحْوِ الْمَرَايَا
 يَا إِلَهَ الْخَصْبِ،
 يَا بَعْلًا بِفُضْضِ الثَّرِيَّةِ الْعَاقِرِ
 يَا شَمْسَ الْخَصِيدِ
 يَا إِلَهَا يَا بِنْفُضِ الْقَبْرِ ... وَيَا فِصْحًا مَجِيدًا،
 أَنْتَ يَا تَمُوزَ، يَا شَمْسَ الْخَصِيدِ
 نَجِّنَا، نَجِّ عُرُوقَ الْأَرْضِ
 مِنْ غَمِّ دَهَائِهَا وَدَهَانَا،
 أَدْفِئِ الْمَوْتَى الْحَزَانَى
 وَالْجَلَامِيدَ الْعَبِيدِ
 عَبْرَ صَحْرَاءِ الْجَلِيدِ
 أَنْتَ يَا تَمُوزَ يَا شَمْسَ الْخَصِيدِ

Prometheus

Yemenli şair Abdülazîz el-Mekâlîh (el-Mekâlîh, 1986: 295-296), “Risâletun ilâ Seyf b. Zîyezen” isimli divanında bulunan “er-Risâletu’s-sâniye” isimli şiirinde gurbette yaşadığı zorluklarla ilgili olarak Prometheus’un dahi bu zorlukları aşacak kadar gücü olamayacağını ifade eder:

Ne yazın merhameti var ne sonbaharın
 Ne de Prometheus atmıştır Kışlık yoluna
 ateşin harlı alevini
 Üzülmekteyim senin için

لَا الصَّيْفُ كَانَ مُشْفِقًا وَلَا الْخَرِيفُ
 وَلَا بَرُومِيئُوسُ قَدَ أَلْفَى عَلَى طَرِيقِكَ
 الشَّنْوَى رَمِضَ النَّارِ
 حُرْبِي عَلَيْكَ

Ummanlı şair Seyf er-Ruhabî (er-Ruhabî(<https://www.alrahbi.info/>) Erişim tarihi: 12.02.2023), “Mûsîka’l-Yemâmeti’l-hâribe min satveti’l-hâcira” isimli şiirinde Prometheus’u şairlere ilham veren şiir ve hikâyeleri çalmakla suçlar. Şaire göre Prometheus’un çaldığı fiziki ateş değil, şairlerin ilhamı olan güzellik ateşidir ve bunu insanlardan saklar:

Prometheus! Şiir ateşini çalan kişi
 Kavruldu ölümsüz azabıyla
 Sen, şiiri ve hikâyeyi çaldın
 Çaldın güzellik ateşini
 Ve sakladın uzak mağaralarına.

بَرُومِيئُوسُ سَرَقَ نَارَ الشَّعْرِ
 ظَلَمَ لَفُوحًا بَعْدَ أَيَّامِ السَّرْمَدِ
 أَنْتَ سَرَقْتَ النَّبْغَ وَالْحِكَايَةَ
 سَرَقْتَ نَارَ الْجَمَالِ
 خَبَأْتَهَا فِي أَعْوَارِ الْوَادِيَةِ

Iraklı şair Abdulvehhâb el-Beyâtî (el-Beyâtî, 1995, II/77-78), “el-‘Avdetu min Babil” isimli kasidesinin bir kısmında ülkesi Irak’ı yakılıp yıkılmış Babil olarak betimleyerek vatanını kurtarması için İhtar’la birlikte kimi mitolojik figürlere seslenir:

Babil zamanın ayakları altında
Dirilişi bekliyor.. Ey İhtar!
Kalk ayağa.. Doldur testleri
Şu yaralı aslanın dudaklarını ıslat
Ve indir yağmurları
Bu harabe olmuş üzüntülü yerlere
Ama İhtar
Duvarlar üzerinde elleri kesik duruyor
Yüzünde toprak yükselmiş
Ve suskunluk ve otlar
Ey sevgili dön artık satırlara
Sen bir çocuksun ve vadeden bir dişi
Denizköpüğünden doğdun,
Güneşin sonsuz ateşinden
Her bir asırda öldüğünde sen tekrar dirildin
Ölümden ayağa kalkıp, yeniden çıktın
Sen medeniyetlerin ‘Ankâ kuşusun
Ve ateşi çalanın dışisisin

بَابِل تَحْتِ قَدَمِ الزَّمَانِ
تَنْتَظِرُ الْبَيْعَتِ . . . فَيَا عِشْتَارُ
فُؤْمِي اَمْلُنِي الْجَزَارِ
وَيَلِي شِفَاهُ هَذَا الْأَسَدِ الْجَرِيحِ
وَلتَنْزِلِي الْأَمْطَارِ
فِي هَذِهِ الْخَرَائِبِ الْكَنِيبَةِ
لَكِنَّمَا عِشْتَارُ
ظَلَّتْ عَلَى الْجِدَارِ مَقْطُوعَةَ الْيَدَيْنِ
يَعْلُو وَجْهَهَا التُّرَابِ
وَالصَّمْتِ وَالْأَعْشَابِ
أَيَّتِيهَا الْخَبِيبَةِ، غُودِي إِلَى السُّطُورِ
طِفْلَةً أَنْتِ وَأَنْتِي وَاعِدَةَ
وُلِدْتِ مِنْ زَيْدِ الْبَحْرِ وَمِنْ نَارِ الشَّمْسِ الْخَالِدَةِ
كُلَّمَا مَاتَتْ بَعْصُرٌ بُعِثَتْ
قَامَتْ مِنَ الْمَوْتِ وَعَادَتْ لِلظُّهُورِ
أَنْتِ عِنَاءُ الْحَضَارَاتِ
أَنْتِي سَارِقُ النَّارِ

Filistinli şair Cembrâ İbrahim Cembrâ (Cembrâ, 1981: 63), Cezayir'in 1954 yılında kavuştuğu bağımsızlığı için 1960 yılında kaleme aldığı aşağıdaki şiirinde Prometheus'u Cezayir halkına, kartalı ise Fransız askerlerine benzetmiştir. Kartal, her ne kadar Zeus'un emriyle her gün gelip Prometheus'un karaciğerini parçalayarak yese de Prometheus'un direnişi hiçbir zaman son bulmaz ve bu direniş, Cezayir halkının da başarısı gibi, amacına ulaşır:

Artık gücüm yetmiyor efendim
Bu ciğerden koparmaya
Altı yıl beni yaşlandırdı
Yoksa bu o dağın terennüm ettiği lanet midir?
Ve haykırdı General Zeus
Kaç defa geldin bana haber vermeye yenilgiyi
Sen ise benim en yüce efendimsin
Geri dön ve ye o itaatsiz karaciğerden
Ve bana sadece müjdeyle gelin
Ve zaferle ölümlerden fıskıran kanlarla
Patlatalım kayaları, tepelerdeki kayaları
Güneşin rotasında duranları
Sökelim iç organlarını dahi
Lanet mi efendim?
Sahil kenarlarında şehirler gördüm
Karanlıklarla kaplı
Karanlık dağda
ve tarlalarda
Kartal
Buğday yerine demir ektiler
Zaferimiz için ey efendim
Tepelere ölüm yağdırdılar
Mağaralarda yankısıyla gürlendi toplar.

مَا عُدْتُ أَقْوَى يَا سَيِّدِي
عَلَى التَّمْزِيْقِ مِنْ هَذِي الْكَبِيْدِ
سِتْ سِنِيْنَ قَدْ شَيَّبْتِنِي
أَمْ أَنْتَا اللَّعْنَةُ الَّتِي رَدَّدَهَا الْجَبَلُ
وَصَاحَ جِنْرَالُ زَوْسِ
كَمْ مَرَّةً جِنْتِ تُنْبِئُنِي
بِالْهَزِيْمَةِ. وَأَنْتِ السَّيِّدُ فِي الذَّرَا!
عُدْ وَكُلْ مِنَ الْكَبِيْدِ الْمُتَمَرِّدَةِ
وَلَا تَأْتِنِي إِلَّا مُبْتَرَأً
بِمَجْدِنَا نَمَطْرُ السُّفُوحِ مَوْتاً
وَنَصْدَعُ الصُّخُورِ، صُخُورِ التَّلَاعِ
الْوَاقِفَاتِ فِي مَجَارِي الشَّمْسِ
نَخْرُمُهَا حَتَّى الْحَشَا
وَاللَّعْنَةُ يَا سَيِّدِي؟
رَأَيْتِ الْمُدُنَ عَلَى السَّوَاجِلِ
مَلِيْنَةً بِالشُّطْبَايَا
وَفِي الْجَبَلِ التُّشْطَايَا
وَفِي الْخُفُولِ
الصُّفْرِ
مَكَانَ الْقَمْحِ قَدْ زَرَعُوا الْحَبِيْدِ.
لِمَجْدِنَا، يَا سَيِّدِي،
أَمْطَرُوا السُّفُوحِ مَوْتاً
وَالْمَدَائِفِ تَتَضَاعَى فِي صَدَاهَا الْكُهُوفِ

Sisifos

Cezayirli şair Abdulhak el-Muvâkî (el-Muvâkî, 2000: 37), Sisifos'un insanlık için yapmış olduğu hırsızlığı ve bunun için çektiği cezayı, Hıristiyanlık inancında Hz. İsa'nın tüm insanlığın günahlarını sırtlanarak çarmıha gerilmesine benzetir:

Ey göçsüz yolculuk
Ey yolun sonundaki diken engeli
Kal ey Sisifos
Olduğun gibi
Gece yarısından sonra bir resim
Her bayram başlangıcında yalnız bir şarkı
Hüzün defterinin anahtarı

يَا سَفْرًا دُونَ رَجِيلِ
يَا بَرَزْخًا مِنْ شَوْكٍ فِي آخِرِ الدَّرْبِ،
وَأَبْقِ يَا سَبِيْرِيْفِ
كَمَا كُنْتِ
صُورَةً لِمَا بَعْدَ مُنْتَصَفِ اللَّيْلِ
أَنْشُودَةً وَجِيْدَةً مَطَّلَعِ كُلِّ عَيْدِ
مِفْتَاحِ دَفْتَرِ الْأَحْزَانِ

Sisifos

Ey zamanımızın efendisi
 Ey kafiye urganı üzerinde idam olan
 Ey yaralarımız üzerinde çarpmıha gerilen
 Bir sonbaharda çileye şahit olan kişi
 Çalındığında bizden mutluluk ve çocukluk
 İştar tövbesini o zaman ilan etti.

سيزيف
 يا سيد زماننا
 أيها المشنوق على خبل القوافي
 أيها المصلوب فوق جراجنا
 من كان شاهداً على المأساة ذات خريف
 حين سرفوا من الفرح والطفولة،
 فأعلنت عشتار ثوبتها

SONUÇ

Ülkemizde yeterince çalışılmamış bakir bir alan olan Arap-İslam mitolojisi ilk olarak “İslam Öncesi Arap Mitolojisi” adıyla çalışılmış, serinin üçüncü bölümü olan “Çağdaş Arap Şiirinde Mitolojik Unsurlar” ismiyle devam etmiştir. Çağdaş Arap nesrinde mitoloji konusunun ise hâlen çalışılmayı bekleyen bir alan olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Dikkat ederseniz birinci kısımdan üçüncü kısma atlayıp ikinci kısmı zikretmedik. Bunun sebebi ise ikinci kısmın yani İslami Dönem Arap edebiyatında mitoloji veya İsrailiyyat konusunun tefsir ve tarihçileri ilgilendiren bir konu olmasıdır.

Çalışmanın özetinde de belirtildiği üzere bu çalışmanın ana hedefi çağdaş Arap şiirinde mitoloji ve mitolojiye konu olan ana temalardır. Örneklerde de zikredildiği üzere çağdaş Arap şairleri gerek Doğu ve gerekse Batı edebiyatında bulunan mitolojik unsurlara atıf yapmaktan çekinmemişler ve bu sayede ortaya harika eserler çıkmıştır.

Çağdaş Arap şiiri mitolojik unsurlar yirminci yılda ortaya çıkmaya başlamış ve bu yüzyılın sonlarında zirveye ulaşmıştır. Bu durum bize çağdaş Arap şiirinin Batı ile olan ilgi ve etkileşimin ne derece kuvvetli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ayrıca bu çalışmayla çağdaş Arap şairinin zihin dünyasının, mitolojik unsurları kullanabilecek şekilde evrilebildiğini göstermiş bulunmaktayız.

Son olarak çağdaş Arap şiirinin mitolojik perdeleme yöntemiyle yaşadıkları coğrafyanın sosyopolitik konulara dikkat çekerek eleştirilerine derin bir boyut kazandırmaya çalışmışlar ve bu sayede kitleleri harekete geçirmek gibi bir amaç taşımışlardır.

KAYNAKÇA

- Aydoğdu, Y. (2017). *Türk Edebiyatında Postmodern Anlatının Serüveni*, Sonçağ Yayınları.
- Aytaç, G. (2013). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Say Yayınları.
- Cebra, İ. C. (1981). *el-Medâru 'l-mu'allak*. Muessesetu'l-Arabiyye li'd-dirâsât.
- Ceylan, Z. (2019). *Modern Arap Şiirinde Mito-Poetik İsyân*. Çizgi Yayınları.
- Çetişli, İ. (2010). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Akçağ Yayınları.
- Davûd, E. (1992). *el-Ustûratu fi 'ş-ş-ri 'l-'Arabiyyi 'l-hadis*. Dâru'l-Ma'ârif.
- Ebû Diyye, E. (1971). *Ve'n-fecera 'l-burkân*. Trablus.
- el-Atrıyye, E. (1984). *es-Seferu ile 'l-kalb*. Muessesetu'l-vataniyye li'l-kitâb.
- el-Baytâr, H. C. (2010). *es-Sûratu 'ş-ş-riyye 'inde Halîl Hâvî*. Dâru'l-kutubi'l-vataniyye.
- el-Beyâtî, (1995). *el-A'mâlu 'l-kâmile*. el-Muessesetu'l-'Arabiyye li'n-neşr.
- el-Cevâhirî, M. M. (2011). *el-A'mâlu 'l-kâmile*. Dâru'l-Hurriyye.
- el-Feyruzâbâdî, M. (2003). *el-Kâmûsu 'l-muhît*. Müessesetü'r-Risâle.
- el-Ğâmidî, S. (2003). *el-İnhirâfu 'l-'ukadî fi edebi 'l-hadâse ve fikrihâ*. Dâru'l-Endelusi'l-Hadrâ.
- el-Hicâzî, A. (2014). *el-A'mâlu 'l-kâmile*. el-Hey'etu'l-âmme li'l-kutub.
- el-Mekâlih, A. (1986). *Dîvân Abdulazîz el-Mukâlih*. Dâru'l-'Avde.
- el-Muvâkî, A. (2000). *Akbiyetu'r-rûh*, Cezayir.
- er-Ruhabî, S. (2000). *Kavs kuzahi 's-sahrâ*. Menşûrât Cemel.
- ez-Zu'bî, A. (2000). *et-Tenâssu nazariyyen ve tatbikiyyen*. Müessesetü 'Ammûn li'n-neşr.
- Hâvî, H. (2001). *Dîvân*. Dâru'l-'Avde.
- İbn Manzûr, M. (1999). *Lisânu'l-Arab*. Dâr İhyâi't-turâs.
- Kefeli, E. (2012). *Batı Edebiyatında Akımlar*. Dergah Yayınları.
- Neşâvî, N. (2007). *Medhal ilâ dirâseti 'l-medârisi 'l-edebiyye fi 'ş-ri 'l-'Arabiyyi 'l-mu'âsır*.
- Sellâm, R. (1993). *İşrâkât*. el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-'âmme li'l-kitâb.
- Tökel, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Akçağ Yayınları.
- Tur, S. (2008). *Çağdaş Arap Şiirinde Temmuz Şiir Hareketi*. *Ekev Akademi Dergisi*, 12(36), 351-380.
- Usta, İ. (2019). *İslam Öncesi Arap Mitolojisi*. Ankara Okulu Yayınları.
- Usta, İ. (2021). *Çağdaş Arap Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Fenomen Yayınları.
- Veledu't-Tayyib, M. (2010). *Mi'zenetu'l-büh*. Mektebetu'l-Karneyn.
- Yûsuf, S. (1995). *el-A'mâlu 'ş-ş-riyye*. Dâru'l-Medâ.